Scenariusz zajęć dla klas gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych

1. Miasto 44 – mówią świadkowie historii.

Kamila Sachnowska

Przed przeprowadzeniem lekcji wskazane jest obejrzenie filmu „Miasto 44". . Jeśli uczniowie go nie widzieli, zrezygnuj z wszelkich zadań i odniesień do niego, np. w karcie pracy. W ramach przygotowania do lekcji poproś uczniów o przeczytanie w domu tekstu wprowadzającego autorstwa Ewy Rozwadowskiej oraz tekstów poświęconych poszczególnym dzielnicom tejże autorki (materiały nr 1,2,3,4). Uczniowie mogą czytać te teksty w klasie, równolegle z relacjami powstańców, jednak możliwe to jest tylko w przypadku grup o bardzo dobrym tempie pracy.

Przy poszczególnych częściach lekcji podany jest orientacyjny czas ich trwania, tym niemniej zależy on od tempa pracy poszczególnych klas. Jeśli obawiasz się, że młodzież może nie zdążyć, możesz na poprzedniej lekcji zadać uczniom znalezienie definicji historii mówionej, a nawet przeczytanie relacji w domu.

Relacje świadków historii wykorzystane na lekcji pochodzą z Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego – więcej relacji możesz znaleźć na stronie ahm.1944.pl.

Cele lekcji – uczeń:

- krytycznie analizuje relacje świadków historii
- definiuje pojęcie historii mówionej, wskazuje na szanse i zagrożenia wynikające z posługiwania się nią w pracy historyka
- doskonali pracę w grupie
- opowiada o przebiegu walk powstańczych, charakteryzuje główne wydarzenia
- porównuje obraz filmowy z relacją świadka historii (uwaga – ten punkt dotyczy klas, które widziały film)

Metody i formy pracy

- analiza tekstów i źródeł ikonograficznych
- praca z mapą
- praca w grupach

Przebieg lekcji:

1) Przedstaw uczniom definicję historii mówionej (możesz skorzystać z zamieszczonego poniżej fragmentu wstępu do książki „Migawki z historii" *Opowieści świadków historii,* wybór i oprac. K. Cegieła, R. Pękała, K. Sachnowska, O. Tumińska, M. Żuławnik, Warszawa 2010), wprowadź pojęcie świadka historii. Zastanówcie się wspólnie, jakie zalety i wady ma wykorzystywanie przez historyków historii mówionej – postaraj się wprowadzić elementy krytyki źródła (czas, jaki upłynął od wydarzeń, o których świadek opowiada, do chwili złożenia relacji, subiektywizm w ocenie wydarzeń, „punkt widzenia" świadka, etc., etc.). [5 minut]

2) Podziel klasę na 8 grup. Każda grupa otrzymuje relację świadka historii (materiały 5-12, komplet zdjęć i fotosów z filmu – materiały 22-25).. Wyjaśnij uczniom, że fragmenty, które otrzymają, są spisanymi współcześnie relacjami ustnymi – poproś o to, by w trakcie ich czytania zwracali uwagę na te miejsca, które o tym świadczą. Każdej z grup możesz także rozdać wydruki wybranych przez siebie materiałów źródłowych, zamieszczonych w niniejszej publikacji w części pt. O Niepodległą, co pomoże uczniom w zrozumieniu kontekstu relacji. W trakcie czytania uzupełniają załączoną poniżej tabelę – kartę pracy. [10 minut]

3) Poproś uczniów, by na moment wcielili się w rolę swojego świadka historii, prezentując swego bohatera według klucza

- imię, nazwisko, wiek w czasie wybuchu powstania, czy był żołnierzem – jeśli tak, to jaki miał stopień, i w jego imieniu odpowiadali na poniższe pytania:
- co robiłeś 1 sierpnia?
- czy uczestniczyłeś w powstaniu? W jaki sposób?
- gdzie toczyły się najcięższe walki?
- jak wyglądało zaspokajanie podstawowych potrzeb higienicznych?
- jakie wydarzenie szczególnie utkwiło ci w pamięci?
- czy spotkałeś bezpośrednio żołnierzy niemieckich? W jakich okolicznościach? Czy byłeś świadkiem zbrodni wojennych?
- jak wyglądały relacje powstańców z ludnością cywilną?
- czy któreś ze zdjęć przedstawia scenę, jaką widziałeś, miejsce, w którym byłeś?

W trakcie odpowiedzi zwracaj uwagę na zbieżności i rozbieżności w relacjach w sytuacji, kiedy świadkowie opisują to samo wydarzenie. [15 minut]

4) Przeprowadź krótką dyskusję – czym różnią się relacje świadków historii od obrazu powstania prezentowanego w tekście E. Rozwadowskiej? Co więcej mówi im o historii, co do nich bardziej przemawia? Czego mogą się dowiedzieć z relacji świadków historii, a czego z opracowań? Jeśli okaże się, że uczniowie zdecydowanie preferują historię mówioną, zwróć im raz jeszcze uwagę na konieczność porównywania relacji z innymi źródłami i opracowaniami. Jeśli uczniowie widzieli film, w dyskusji możesz odwołać się także do relacji film – opowieść – opracowanie. [10 minut].

5) W ramach pracy domowej poproś o sporządzenie kwestionariusza pytań, jakie zadaliby – do wyboru – jednemu z bohaterów filmu lub realnej postaci – uczestnikowi powstania. Przy omawianiu pracy domowej zwróć uwagę, czy katalogi pytań skierowanych do świadków historii różnią się od tych, zadanych bohaterom filmu, czy są takie same? Jeśli się różnią, to dlaczego?

„Historia mówiona *(oral history)* to metoda badawcza, polegająca na zbieraniu relacji ustnych, dotyczących wydarzeń z przeszłości, to bezpośrednia rozmowa ze świadkiem historii, a następnie opracowanie, archiwizowanie i analizowanie usłyszanych wspomnień . […]

Historia mówiona przez zawodowych historyków traktowana jest jako dodatkowe źródło wiedzy o faktach historycznych. Wielu z nich bardzo sceptycznie odnosi się do indywidualnych relacji ustnych, traktując je jako subiektywny sposób widzenia przeszłości,

zniekształcony przez emocjonalne oceny, co może dyskwalifikować je jako wiarygodne źródło wiedzy, szczególnie w sytuacji, gdy dotyczą one wydarzeń oddalonych w czasie. […]

Profesor Tadeusz Radzik w wywiadzie na temat *oral history* powiedział: „Sięgając do historii mówionej możemy uzyskać bardzo interesujące informacje na temat życia codziennego, sposobu myślenia, systemu wartości ludzi, którzy nigdy by po sobie nie zostawili źródeł pisanych. […[historia mówiona umożliwia nam nie tylko przekazanie faktu, bo nie jest to najbardziej istotne, ale nadaje kolorytu temu, co robimy". Oral history stanowi więc ważne, uzupełniające źródło wiedzy historycznej. […]

Jej wartość leży w wydobywaniu tych aspektów, których unika oficjalna historia, a więc wniknięcie w ludzkie uczucia i emocje, oddanie obrazu społeczeństwa, umożliwienie bezpośredniego kontaktu ze świadkiem wydarzeń, zrekonstruowanie jego sposobu myślenia i działania."

Fragmenty pochodzą z wstępu R. Pękały do książki „Migawki z przeszłości. Opowieści świadków historii" [2]

[1] R Rozmowa z prof. T. Radzikiem w: Scriptores Scholarum nr 1(18) 1998, Zeszyt Mówiony, Lublin 1998, s.11
[2] Migawki z przeszłości. Opowieści świadków historii, Warszawa 2010… str. 6-7

KARTA PRACY – 1. Miasto 44 – mówią świadkowie historii.

Świadek historii			
Wiek w chwili wybuchu powstania		**Cywil/żołnierz**	
wydarzenie	**W relacji świadka**	**W tekście E. Rozwadowskiej**	**W filmie (jeśli widziałeś film)**